

Ewelina Zajac

(Uniwersytet Łódzki,

e-mail: ewelina.zajac@uni.lodz.pl)

PORÓWNANIE FLUENCJI SŁOWNEJ W ZAKRESIE NAZW WŁASNYCH I WYRAZÓW POSPOLITYCH U DZIECI PRZEDSZKOLNYCH I UCZNIÓW SZKOŁY PODSTAWOWEJ

WSTĘP

Fluencja słowna to umiejętny dobór słów, które zostały zakodowane i skonsolidowane w wyniku nabywania doświadczeń językowych [Łuczywek, Fersten 2008, 89]. W kontekście neuropsychologii fluencja słowna to zdolność wymieniania słów zgodnie z narzuconym kryterium w określonym limicie czasu, który najczęściej wynosi 1 minutę [Łojek, Stańczak 2005; Szepietowska, Lipian 2012, 539]. Badanie procesów werbalnych to istotny aspekt oceny neuropsychologicznej w neurologii i psychiatrii. Słownik umysłowy (jako organizacja wyrazów i leksemów), tj. hasłowych form wyrazów, stanowi ważny element kompetencji językowej [Biechowska, Kaczmarek, Witkowska, Steinborn 2012, 45]. Publikacje z zakresu fluencji słownej dotyczą zazwyczaj dorosłych (zdrowych i chorych) [zob. np. Szepietowska, Hasiiec, Jańczyk-Mikoś 2012, 137–148; Sitek, Konkel, Międzobrodzka, Sołtan, Barczak, Sławek 2014, 215–221], mało jest wyników badań poświęconych dzieciom [Stolarska, Krocza, Gergont, Steczkowska, Kaciński 2008, 764]. Często badaniom fluencji słownej towarzyszą badania fluencji niewerbalnej (tzw. figuralnej) [zob. np. Łojek, Stańczak 2005, 91–106], podczas których badany w czasie 1 minuty ma za zadanie stworzyć jak największą liczbę nowych figur poprzez połączenie ze sobą co najmniej 2 kropek w każdym wzorze.

Większość badaczy twierdzi, że fluencja słowna u zdrowych dzieci osiąga poziom równy dorosłym już w wieku 10 lat. Inni uważają, że w wieku 12 lat dzieci wykonują ten test słabiej niż dorośli i nie jest pewne, w jakim wieku dziecko osiąga poziom funkcjonowania równy zdrowej dorosłej osobie [Cohen, Morgan, Vaughn et al. 1996, 1999; Stolarska, Krocza, Gergont, Steczkowska, Kaciński 2008, 765]. Jednak realizacja płynności jest zależna od indywidualnych zmiennych, tj. od płci, wieku, formalnego poziomu edukacji, oraz od możliwości poznawczych, cech afektywnych i osobowościowych (np. poziomu lęku, nasilenia depresji) [Szepietowska, Lipian 2012, 540].

CEL BADAŃ

Celem badań było porównanie poziomu realizacji zadań płynności słownej w zakresie nazw własnych i wyrazów pospolitych przez dzieci 7-letnie, przygotowujące się do rozpoczęcia I klasy, oraz uczniów klas I i III. Ponadto dzięki badaniom chciano sprawdzić zasób leksykalny dzieci w kategoriach wąskich i szerokich. Materiał badawczy stanowią wyniki badań przeprowadzonych w przedszkolu i szkole podstawowej (obie placówki należą do tego samego zespołu szkół) w powiecie tureckim w województwie wielkopolskim w czerwcu 2018 roku. W trakcie przeprowadzania badania dzieci z klasy „0” miały już 7 lat, z klasy I 8 lat i z klasy III 10 lat. Celowo wybrano taki czas na badanie, by sprawdzić, czy fluencja słowna ucznia kończącego I klasę i rozpoczynającego edukację różni się oraz by upewnić się, że fluencja zmienia się również na koniec I etapu edukacyjnego (tj. klasy III). Testy były przeprowadzone indywidualnie z każdym dzieckiem / uczniem w gabinecie logopedycznym. W badaniu wzięło udział 90 dzieci, po 30 z każdej grupy wiekowej. Nie mają one zdiagnozowanych żadnych zaburzeń neurologicznych, są w normie intelektualnej, nieimplantowane, niektóre z nich były diagnozowane w poradni psychologiczno-pedagogicznej pod kątem ryzyka dysleksji rozwojowej. Część z nich ma wady wymowy, jednak w trakcie badania nie zwracano uwagi na błędną artykulację (w przykładach poniżej zastosowano zapis fonetyczny zgodny z właściwą wymową).

METODY

Test fluencji słownej (*verbal fluency test*, VFT) to jedno z narzędzi przesiewowych w diagnozie dzieci i dorosłych, pozwalające wykryć zaburzenia sfery poznawczej (pamięci, zdolności uczenia się nowych informacji, mowy, czytania ze zrozumieniem, komunikacji) oraz ocenić takie funkcje jak: płynność słowna, procesy uwagi, szybkość przetwarzania informacji, pamięć operacyjna oraz funkcje wykonawcze [Ponichtera-Kasprzykowska, Sobów 2014, 179]. Test jest dość szybki i łatwy. Wykorzystywany podczas diagnozowania dzieci staje się typowym testem funkcji wykonawczych, mało zależnym od sprawności funkcji pamięciowych.

Rozpowszechnione są dwie wersje VFT: posługująca się kryterium formalnym (literowym, ang. *phonemic fluency*) i semantycznym (kategorialnym, ang. *semantic fluency*). Test płynności fonetycznej polega na podaniu przez badanego jak największej liczby słów zaczynających się na daną głoskę. O wyborze głoski decyduje mała lub duża frekwencja wyrazów rozpoczynających się nią w danym języku. Czas na wykonanie zadania wynosi 1 minutę. W teście płynności semantycznej należy w ciągu minuty podać jak najwięcej słów należących do danej kategorii, np. owoce, warzywa, zawody, ostre przedmioty, kolory, produkty spożyw-

cze, imiona, części garderoby [Ponichtera-Kasprzykowska, Sobów 2014, 179]. Wynik testów stanowi ogólna liczba powiedzianych słów, w tym intruzji (wyrazów wtrąconych, które nie należą do danej kategorii) i perseveracji (powtórzeń). W jakościowej analizie, opierającej się na interpretacji sposobu wykonania testu, uwzględnia się takie elementy jak: liczba, rozmiar i zawartość klasterów (skupień, wiązek, grup, ang. *clustering*), czyli słów połączonych ze sobą semantycznie lub fonetycznie, kiedy np.: 1) rozpoczynają się od takiej samej grupy spółgłosek (np. *trawa, trampki*), 2) różnią się tylko samogłoską (np. *smok, smak*), 3) rymują się (np. *kot, młot*), 4) są homofonami (np. *mieć, miedź*) [Piskunowicz, Bieliński, Zgliński, Borkowska 2013, 476] oraz liczbę przełączeń (ang. *switching*), czyli przejść od jednego do drugiego klastra [Ponichtera-Kasprzykowska, Sobów 2014, 180; Troyer, Moscovitch, Winocur et al. 1997]. Pierwszy parametr informuje o organizacji czy też strategii myślenia, drugi zaś odnosi się do zdolności przełączania się, tj. płynnej zmiany nastawienia umysłowego z wyrazu na wyraz [Biechowska, Kaczmarek, Witkowska, Steinborn 2012, 46]. W omawianym badaniu przeprowadzono jedynie test fluencji semantycznej. Nie zastosowano testu fluencji fonetycznej, gdyż część dzieci 7-letnich i 8-letnich, zwłaszcza tych z zaburzeniami mowy, ma jeszcze problemy z analizą i syntezą głoskową wyrazów, stąd zadanie polegające na wymienieniu słów na daną literę nie byłoby adekwatne do ich poziomu umiejętności i posiadanej wiedzy.

Oprócz liczby poprawnie podanych słów znaczenie ma także liczba błędów (np.: powtórzeń, neologizmów, słów nienależących do danej kategorii), liczba klasterów (tzw. ugrupowań, czyli pojęć powiązanych semantycznie i/lub brzmieniowo) i przełączeń (przejść między klasterami) [Ruff, Light, Parker, Levin 1997, 394–405; Szepietowska, Lipian 2012, 540]. Badano również zmienne czasowe wykonania zadań, czyli czas podania pierwszej odpowiedzi od momentu rozpoczęcia testu i długość pauz.

Podczas analizy wyników testu brano pod uwagę nie tylko ogólny wynik i rodzaj popełnianych błędów, ale również sposób wykonania zadania, gdyż analiza jakościowa może dostarczyć informacji na temat sprawności poszczególnych funkcji u danego dziecka [Stolarska, Krocza, Gergont, Steczkowska, Kaciński 2008, 767–768]. Obserwowano zachowanie dzieci, zainteresowanie badaniem, towarzyszące odpowiedziom współruchy.

Do badania wykorzystano 4 zadania fluencji słownej. Każde badane dziecko musiało wymienić w ciągu 1 minuty słowa należące do następujących kategorii: „zwierzęta”, „ostre przedmioty”, „imiona”, „nazwy miast”. Do przeprowadzenia testu wybrano kategorie, które mają najbardziej uniwersalny charakter, czyli małą wrażliwość na czynniki kulturowe („zwierzęta”, „ostre przedmioty”, „imiona”, „nazwy miast”). Każdy uczestnik badania został wcześniej poinformowany, na czym polega zadanie, że należy podać jak najwięcej słów zgodnych z wymogami. Wszystkie odpowiedzi były nagrywane na dyktafon (po wcześniejszej pisemnej

zgodzie rodziców lub prawnych opiekunów). Wskaźnikami wykonania zadania były poprawnie wymienione słowa, liczba błędów oraz liczba klastrów i przełączeń zgodnych i niezgodnych w każdym zadaniu. Za błędy uznano neologizmy, słowa powtórzone oraz niezgodne z kryterium.

WYNIKI

Analiza ilościowa wyników badań składała się z kilku etapów. Podczas pierwszego z nich zliczone i porównane zostały wszystkie poprawne i błędne odpowiedzi uzyskane w 4 kategoriach. Na podstawie analizy materiału wybrano i zliczono jedynie te wyrazy, które były poprawnie wymienione w danej kategorii. Tabela 1. przedstawia wyniki badania. Widać wyraźnie, że fluencja słowna dzieci zwiększa się wraz z wiekiem. Szczególnie widoczna jest różnica między zasobem słownictwa dziecka siedmio- a ośmioletniego, czyli tego, które ma rozpocząć I klasę i tego, które I klasę kończy. Również w trakcie I etapu edukacyjnego (klasy I-III) fluencja słowna rośnie, średnio nawet o 5 słów. Uczniów kończący III klasę ma 10 lat, czyli według niektórych badaczy powinien już osiągać wyniki w teście jak zdrowa osoba dorosła. Od osób dorosłych oczekuje się co najmniej 20 słów w kategorii semantycznej i 16 w literowej [Stolarska, Krocza, Gergont, Steczkowska, Kaciński 2008, 766]. Przeprowadzone badania tego nie potwierdzają, wyniki są zdecydowanie gorsze niż przypuszczenia zawarte w literaturze, choć zdarzali się uczniowie, którzy podawali więcej niż 20 przykładów w danej kategorii.

Tabela 1. Średnia liczba poprawnie wymienionych słów w danych kategoriach w trakcie 1 minuty.

	„Zwierzęta”	„Ostre przedmioty”	„Imiona”	„Nazwy miast”
Dzieci 7-letnie	6	3	5	1
Uczniowie klas I	11	4	11	3
Uczniowie klas III	14	5	14	8

Kolejnym etapem analizy wyników przeprowadzonych badań było omówienie błędów najczęściej popełnianych przez dzieci. Były to błędy natury formalnej, czyli wyrazy niepasujące do kategorii, powtórzenia oraz wypełniacze. Wraz z wiekiem ich liczba malała. Największą różnicę widać w odpowiedziach uczniów klas 0 i I – liczba błędów spada ponad trzykrotnie, zarówno w ich ogólnej liczbie, jak i w poszczególnych kategoriach. Dzieci siedmioletnie aż 14 razy nie udzieliły żadnej odpowiedzi, natomiast u uczniów klas I i III taka sytuacja nie miała miejsca ani razu.

Słowa podawane przez badanych uznawano za skupienie wtedy, gdy co najmniej trzy kolejne z nich należały do jednej z siedmiu podkategorii pojęciowych zwierząt (zwierzęta gospodarskie, wodne, jeleniowate, dzikie, ptaki, owady, gady) [Robert, Lafont, Medecin 1998]. Wszystkie wyrazy, które kojarzyły się z przysłowiem, bajką lub powiedzeniem nie były brane pod uwagę. Podczas badania pojawiały się odpowiedzi niepasujące do danej kategorii, choć często z nią związane na zasadzie skojarzeń, np. w kategorii „zwierzęta”: *farmer* (K.C. 7), *traktor* (K.K. 7), *kran* (T.T. 8), *jednorożec* (A.G. 8), *Król Julian* (M.J. 8); w kategorii „ostre przedmioty”: *namiot* (J.M. 7), *namiot, jedzenie, kukurydza, smok, paczka, półka* (M.J. 8), *żołędzie* (K.B. 7), *od namiotu, jak się otwiera furtkę i bramę* (K.J. 7), *pszczola, osa, żmija, grzechotka, wąż* (M.C. 7), *byk* (K.C. 7), *wilk, duch, zombie, nietoperz, lis* (M.R. 7), *ściana* (W.K. 7), *frytki* (W.P. 7); w kategorii „imiona”: *mama, brat, siostra, tata* (I.G. 7), *mama, tata, telefon, tablet, książka, zegarek, klej, dom* (K.C. 7), *mama, tata, brat, babcia, siostra, kolega* (W.P. 7), *wujo, babcia* (A.O. 8), *mama, tata, brat, kuzyn, babcia, dziadek, wujo* (K.P. 8); w kategorii „nazwy miast”: *park, wesole miasteczko, zamek, wata cukrowa* (M.J. 7), *morze* (Z.S. 7), *plaża, góry, domy, morze, samochody, autobusy, szkoła, sklep „Biedronka”* (K.B. 7), *kościół, domy, zamki* (K.D. 7), *Portugalia, Hiszpania, Polska, Francja* (M.K. 7), *rzeka* (M.R. 7), *Polska, Ukraina* (J.M. 7), *Kolejowa* (W.K. 7), *miasto, samoloty, Ameryka, Azja* (W.P. 7), *Polska, Hiszpania, Ameryka* (K.K. 7), *Francja, Portugalia, Niemiec, Ameryka* (A.O. 8), *Morelowa* (J.K. 8), *Smok Wawelski* (W.M. 8), *Polska* (F.M. 8), *Anglia i Rosja. Nie, tylko Polska* (O.G. 10), *miasto* (K.P. 10), *Niemcy* (M.W. 10), *Bieszczady, Archipelag, Pojezierze* (K.G. 10).

Zamiast konkretnych odpowiedzi dzieci wypowiadały też zdania, które miały usprawiedliwić ich niewiedzę, np.: „*Ja nie byłem u zwierząt. Ja w domu siedziałem*” (M.R. 7), „*Jak się zapali zapałkę i wybuchnie to jest ostre. Jak się pali, to jest tak ostre trochę*” (L.A. 7), „*Woda jest gorąca*” (A.F. 10), „*Można też do jakiegoś sklepu pojechać*” (J.M. 7), „*W miastach są różne rzeczy. I tam są takie ubrania, jedzenie. I wiem, że są jeszcze tam lody, picia i...*” (K.J. 7).

Wśród błędów pojawiały się powtórzenia tej samej odpowiedzi, która padła wcześniej, zdarzało się tak z imionami np. (*Ania, Lena*), ale również ze zwierzętami (np. *kot, tygrys, motyl*) i kilkakrotnie z ostrymi przedmiotami (np. *nóż*). Dzieci odpowiadały bardzo konkretnie, zwłaszcza w zakresie *nomina propria*, tzn. podczas wymieniaania imion podawały imiona dzieci z klasy, stąd powtórzenia, np. „*Ania, już mówiłam, ale jest jeszcze jedna*” (L.A. 7), „*Lena C. (tu pada całe nazwisko – uwaga E.Z.) i Lena M.*” (L.A. 7). Powtórzenia, o których tu mowa były przez dzieci zamierzone, nie świadczą one o zaburzeniach mechanizmów kontrolujących przebieg zadania. Imiona, które dzieci wymieniały, wynikały z ich doświadczenia językowego, imię przypisane było konkretnej osobie, nie istniało jako „twór abstrakcyjny”. Porównując nawet odpowiedzi dzieci uczęszczają-

cych do tej samej grupy przedszkolnej czy klasy, można zauważyć, że są one podobne, że dzieci wymieniają imiona swoich kolegów i koleżanek oraz imiona członków rodziny.

Obserwując dzieci podczas wykonywania testu, można było zauważyć, że niektóre z nich bardzo się stresowały, zwłaszcza wtedy, gdy zobaczyły dyktafon. Najczęściej to dziewczynki bardziej się denerwowały, chciały wypaść jak najlepiej, co nie zawsze im wychodziło. Występowały wówczas współruchy, takie jak: potrząsanie rękoma, wiercenie się na krześle, drapanie się po twarzy, poprawianie włosów. W wypowiedziach pojawiły się tzw. wypełniacze, np. odchrząkiwanie, mlaskanie, przeciąganie samogłosek *yyy* i *eee*, częste powtórzenia *Więcej już nie znam, To chyba wszystko*.

Tabela 2. Łączna liczba błędów popełnionych przez badane dzieci.

	„Zwierzęta”	„Ostre przedmioty”	„Imiona”	„Nazwy miast”	Łączna liczba błędów
Dzieci 7-letnie	10	31	15	45	101
Uczniowie klas I	5	0	12	13	30
Uczniowie klas III	2	3	1	4	10

Ostatni, trzeci etap analizy zgromadzonych wyników polegał na porównaniu liczby wyrazów pospolitych i nazw własnych, które wystąpiły w odpowiedziach badanych dzieci i uczniów. Dane zgromadzone w tabeli 1. jasno przedstawiają, że wraz z wiekiem zasób słownictwa dzieci rośnie, a tym samym zmienia się fluencja słowna. Badane dzieci miały do realizacji próby, w skład których wchodziły cztery kategorie, dwie należące do zasobu wyrazów pospolitych i dwie do nazw własnych. Kategorie te można podzielić na szeroką („zwierzęta” i „imiona”) oraz wąską („ostre przedmioty” i „nazwy miast”). Zdecydowanie lepiej badani poradzili sobie z obiema kategoriami szerokimi. Średnia podawanych słów w obu tych grupach wyniosła niemalże tyle samo przykładów. W kategorii wąskiej („ostre przedmioty” i „nazwy miast”) wyniki nie są już tak zbieżne. Znaczną różnicę widać u dzieci 7-letnich, gdzie średnia podanych przykładów ostrych przedmiotów to 3, a nazw miast 1. Wiele z dzieci nie wymieniło ani jednego miasta. Często milczały lub tłumaczyły to faktem, że nigdy nie były w żadnym mieście, np. *Innych krajów nie pamiętam, bo byłem tylko w Warszawie* (K.C. 7). Dzieci 7-letnie, ale również i starsze, dość często wymieniały nazwy wsi oprócz nazw miast. Odpowiedzi takie zaliczane były w grupie najmłodszych badanych dzieci, gdyż nie mają one jeszcze takiej świadomości, by odróżniać miasto od wsi. U starszych uczniów za prawidłowe uznano jedynie nazwy miast. Dzieci 7-letnie wymieniały miejscowość, w której mieszkają, w której znajduje się

przedszkole lub inne sąsiednie miasteczka i wsie. Więcej miast wymienili uczniowie kończący I klasę, najczęściej były to miasta polskie, np.: *Warszawa, Toruń, Kraków, Gdańsk, Poznań, Zakopane*. Nazwy miast zagranicznych pojawiały się częściej w odpowiedziach uczniów najstarszych, kończących III klasę, były to: *Pekin, Hongkong, Londyn, Paryż, Waszyngton, Nowy Jork, Los Angeles*.

Dokonano również pomiaru odstępów czasu między poszczególnymi słowami. Zaobserwowano, że znacznie krótsze przerwy występowały między wyrazami należącymi do tej samej kategorii w porównaniu z wyrazami wypowiedzianymi po przełączeniu na nową. Najdłuższe pauzy robiły dzieci przedszkolne, było to aż 40 sekund w kategorii nazwy miast.

Tabela 3. Wykaz najdłuższych pauz w poszczególnych kategoriach.

	„Zwierzęta”	„Ostre przedmioty”	„Imiona”	„Nazwy miast”
Dzieci 7-letnie	16 s	19 s	7 s	40 s
Uczniowie klas I	8 s	10 s	10 s	16 s
Uczniowie klas III	8 s	6 s	8 s	11 s

Wśród dzieci przedszkolnych były takie, które nie wymieniły ani jednego przykładu w danej kategorii (w ogóle się nie odezwały). W kategorii „zwierzęta” było to jedno dziecko, „ostre przedmioty” – 1 dziecko (inne niż wcześniej), „imiona” – 11 dzieci, „miasta” – 6 dzieci. Sytuacja taka nie miała miejsca wśród uczniów klas I i III, wszyscy uczniowie udzielili odpowiedzi (nawet jeśli były to tylko błędne przykłady).

Innym aspektem analizy wyników była liczba przełączeń wyrazowych, która informowała o częstotliwości przechodzenia z jednego skupienia na drugie, zauważalne było to zwłaszcza w kategoriach szerokich („zwierzęta” i „imiona”), np.: *królik, kot, pies, jelen, wiewiórka, dzik, lis, wilk* (A.G. 7), *sarna, wilk, lis, zebra, żyrafa, słoń, lew* (M.J. 8), *konie, świnie, byki, krowy, kozy, owce, kura, kogut, kaczka, gęś* (A.O. 10), *Igor, Sebastian, Wiktor, Adam, Jędrrek, Kasia, Antosia, Julia, Lena* (I.G. 7), *Ewa, Ada, Natalka, Karolina, Antek, Tola, Wiktor, Kamil* (A.W. 8), *Kasia, Ewelina, Magda, Włodek, Adrian, Dominik, Tobiasz, Bartek, Karol, Karolina, Małgorzata, Marika, Oliwka, Iza, Maciek, Olek* (A.F. 10), ale również w wąskich („ostre przedmioty” i „nazwy miast”), np. *jeź, nożyczki* (Z.S. 7), *nóż, nożyczki, siekiera, pokrzywa, czubek korony, osa* (H.J. 7), *nóż, nożyczki, igła, papryka chilli, keczup, sos czosnkowy, sos pomidorowy* (J.R. 10), *Warszawa, Kraków, Trzyszcze, Poznań, Koźmin, Turek* (W.K. 7), *Turek, Kraków, Zimotki, Młyniska, Morełowa* (J.K. 7), *Los Angeles, Nowy Jork, Waszyngton, Warszawa, Skęczniew, Paryż, Gdańsk, Gdynia* (K.G. 10). Czynność przełączenia wyrazów wymaga elastyczności umysłowej oraz

podzielności uwagi, a wskaźnik przełączeń informuje o funkcjach wykonawczych i pamięci operacyjnej [Biechowska, Kaczmarek, Witkowska, Steinborn 2012, 47].

WNIOSKI

Doniesień na temat fluencji werbalnej u dzieci i młodzieży jest niewiele, jednak badacze stawiają tezy, że liczba słów podawanych przez dzieci wzrasta wraz z wiekiem, dotyczy to zwłaszcza kryterium semantycznego [Biechowska, Kaczmarek, Witkowska, Steinborn 2012, 46]. Wynik można również łączyć z płcią – dziewczynki biorące udział w badaniach osiągały lepsze wyniki [Stolarska, Krocza, Gergont, Steczkowska, Kaciński 2008, 766]. Badania przeprowadzone w grupie 90 dzieci, w przedziale wiekowym 7–10 lat, potwierdzają również, że wraz z wiekiem zwiększa się leksykon dzieci, świadczy o tym tworzenie klasterów semantycznych. Ponadto większość badanych, zwłaszcza uczniów klas I i III, utrzymywała zgodność odpowiedzi z danym kryterium, rzadko występowały błędne wyrazy spoza kategorii, powtórzenia oraz wypełniacze. Nie zauważono różnicy w jakości i ilości odpowiedzi udzielanych przez dziewczynki i chłopców. Pomijając kategorie wąskie, liczba podanych wyrazów w pozostałych dwu grupach („zwierzęta” i „imiona”) wynosiła nawet kilkanaście przykładów, co udowadnia zdolność wydobywania informacji z pamięci długotrwałej. Porównując fluencję semantyczną w zakresie *nomina propria* i *nomina appellativa* stwierdzić można, że fluencja słowna w zakresie nazw własnych jest gorsza niż w zakresie wyrazów pospolitych. Kategoria „nazwy własne” nie jest jeszcze sprecyzowana u dzieci w tym wieku, choć podczas badania użyto jedynie określenia „imiona” i „nazwy miast”. Największe deficyty gotowości słowa zdarzały się u badanych dzieci w trakcie wymieniania słów z kategorii wąskich oraz w przedziale czasowym od 37 do 60 sekund – wtedy odnotowano najczęstsze występowanie pauz. Analiza sposobu wykonania poszczególnych zadań, oprócz interpretacji wyników uzyskanych przez dzieci (ogólny wynik i rodzaje błędów), dostarczyła również informacji na temat funkcjonowania poznawczego dzieci i uczniów.

Porównując wypowiedzi badanych pod kątem wiekowym, można również stwierdzić, że I etap edukacyjny (klasy I–III) przyczynia się do wzrostu fluencji słownej, a tym samym do rozwoju kompetencji językowej.

Bibliografia

- D. Biechowska, I. Kaczmarek, M. Witkowska, B. Steinborn, *Przydatność prób fluencji słownej w diagnozie różnicowej zaburzeń neurologicznych u dzieci i młodzieży*, „Neurologia Dziecięca” 2012, t. 21, nr 42, s. 45–51.
- M.J. Cohen, A.M. Morgan, M. Vaughn et al., *Neurodevelopmental differences in verbal fluency in children*, Arch. Clin. Neuropsychol. 1996, 11, 5.
- M.J. Cohen, A.M. Morgan, M. Vaughn et al., *Verbal fluency in children: developmental issues and differential validity in distinguishing children with attention-deficit/hyperactivity disorder and two subtypes of dyslexia*, Arch. Clin. Neuropsychol. 1999, 14(5), 433–43.
- E. Łojek, J. Stańczak, *Płynność figuralna w badaniach neuropsychologicznych* [w:] K. Jodzio (red.), *Neuralny świat umysłu*, Kraków 2005, s. 91–107.
- E. Łuczywek, E. Fersten, *Poziom fluencji słownej przy różnych uszkodzeniach mózgu*, „Studia Psychologiczne” 2008, nr 30, s. 89–98.
- M. Piskunowicz, M. Bieliński, A. Zgliński, A. Borkowska, *Testy fluencji słownej – zastosowanie w diagnostyce neuropsychologicznej*, „Psychiatria Polska” 2013, t. XLVII, nr 3, s. 475–485.
- M. Ponichtera-Kasprzykowska, T. Sobów, *Adaptacja i wykorzystanie testu fluencji słownej na świecie*, „Psychiatria i Psychologia Kliniczna” 2014, 14 (3), s. 178–187.
- P. Robert, V. Lafont, I. Medecin et al., *Clustering and switching strategies in verbal fluency task: Comparison between schizophrenics unhealthy adults*, J. Int. Neuropsychol. Soc. 1998, 4, s. 539–546.
- R. Ruff, R. Light, S. Parker, H. Levin, *The psychological construct of word fluency*, Brain Lang. 1997, 57, s. 394–405.
- E.J. Sitek, A. Konkel, E. Międzobrodzka, W. Sołtan, A. Barczak, J. Sławek, *Kliniczne zastosowanie prób fluencji słownej w chorobie Huntingtona*, „Hygeia Public Health” 2014, 49 (2), s. 215–221.
- U. Stolarska, S. Krocza, A. Gergont, M. Steczkowska, M. Kaciński, *Test fluencji słownej: aspekty rozwojowe w normie i patologii*, „Przegląd Lekarski” 2008, nr 11, t. 65, s. 764–768.
- E.M. Szepietowska, T. Hasiiec, A. Jańczyk-Mikoś, *Fluencja słowna i niewerbalna w różnych stadiach i formach choroby Parkinsona*, „Psychogeriatrya Polska” 2012, 9 (4), s. 137–148.
- E.M. Szepietowska, J. Lipian, *Fluencja słowna neutralna i afektywna u chorych z uszkodzeniem prawej, lewej lub obu półkul mózgu*, „Psychiatria Polska” 2012, tom XLVI, nr 4, s. 539–551.
- A. Troyer, M. Moscovitch, G. Winocur et al., *Clustering and switching as two components of verbal fluency: evidence from younger and older healthy adults*, „Neuropsychology” 1997, 11, s. 138–146.

Comparison of verbal fluency of preschool children and primary school pupils as regards proper names and common words

Summary

The verbal fluency test (VFT) is the most popularised and the simplest tool used for neuropsychological diagnosis. The number of reports on children's performance is low in comparison to the research on adults, and hence interest in this subject matter. Verbal fluency requires access to the resources of the lexical long-term memory, efficiency of the processes of extracting information from it, and effectiveness of action: executive functions, top-down attention function, and working memory, which coordinate and monitor the execution process. The aim of this paper is to present the results and to analyse the research on semantic (categorical) verbal fluency regarding proper names and common words in 7-year-old children and year 1 and 3 primary school pupils with no neurological disorders, within the intellectual norm. The age of the examined children is particularly significant because the results of the test imply both the lexical capacity of a child leaving their preschool, who should be fully prepared for beginning their school education, and a child starting their primary school, as well as a child who finishes their 1st educational stage and is at the border of a curriculum jump. The study is aimed to present the difference in the lexical resource of the individual groups of examined children. The semantic verbal fluency test concerns the ability to update words from a given semantic category – broad and narrow in terms of *nomina propria* and *nomina appellativa*.

Trans. Monika Czarnecka